

Vennskap mellom de yngste barna i barnehagen

Anne Greve Høgskolen i Oslo, Norge

Abstrakt: Vennskap er både et fenomen og en begrepsmessig konstruksjon, som man kan hevde er problematisk for en utenforstående å observere. Med utgangspunkt i et livsverdensfenomenologisk perspektiv har jeg studert hvordan vennskap mellom små barn kan komme til uttrykk. Artikkelen tar utgangspunkt i min doktorgradsavhandling (Greve, 2007) der jeg har studert vennskap mellom toåringer. Sentrale stikkord her er: Et felles vi, møtet og kommunikasjonen i møtet, å skape mening sammen, og til sist humor. Dernest ønsker jeg å se i hvilken grad de samme uttrykksmåtene kan observeres mellom ettåringer. Dette er en del av min pågående Post doc studie, og må derfor anses å være foreløpige funn.

Keywords: vennskap, små barn, livsverden, skape mening.

HVORFOR VENNSKAP?

Vennskap er en viktig dimensjon i kvaliteten i menneskers liv. Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (Kunnskapsdepartementet, 2006) slår også fast at det å få venner er grunnlaget for barns trivsel og meningsskapning (s. 26). Men vennskap er ikke noe man kan påtvinges. Valgfrihet er en viktig forutsetning for vennskap. Sett i relasjon til barnehagelovens § 3, Barns rett til medvirkning og rammeplanens kapittel 1.5 Barns medvirkning, der det heter ”Barn har rett til å uttrykke seg og få innflytelse på alle sider ved sitt liv i barnehagen” (s. 13) skulle nettopp barnas valg av venner være svært sentralt for barnehagens kvalitet. Dessverre viser det seg at barns syn ikke alltid blir hørt på dette viktige punktet. I overgangen fra småbarnsavdeling til stor avdeling, eller pga. sammenslåinger av avdelinger som et ledd i omorganiseringer, kan barn bli skilt fra sine venner. Dette kan selvsagt bunne i mange årsaker, men min påstand er at voksne kanskje har for lett for å tro at barns vennskap ikke er så veldig viktige, fordi barn så fort får nye venner. Min undersøkelse (Greve, 2007) viser at hver vennsksrelasjon er unik, hver vennsksrelasjon bygges opp over tid, og at enhver venn er uerstattelig. Det hjelper altså ikke at man kan få en ny venn, for den vennsksrelasjonen man hadde og som blir

brutt på grunn av voksnes organiseringer, er borte og kan ikke erstattes. Det barnehagen trenger mest av alt er kloke og kunnskapsrike voksne som kan støtte barna i deres bestrebelser for å bygge opp og bevare vennsksrelasjoner i sin hverdag. På den måten kan et sentralt aspekt ved kvaliteten i barnehagen sikres.

Det er viktig å studere vennskap fordi vennskap betyr mye for barn – uavhengig av hvordan begrepet defineres (Greve, 2007, Dunn, 2004). Vennskap skaper begeistring og spenning, glede og engasjement så vel hos barn som hos voksne. Venner er personer vi liker, som vi har glede av å være sammen med og som vi stoler på. Men vennskap handler også om forhandlinger, om å bli forrådt, om sjalusi og intriger, med andre ord handler vennskap om kvaliteten i barns liv (Dunn, 2004).

I tillegg til å ha en verdi i seg selv fremmer vennsksrelasjoner mellom barn evnen til kommunikasjon og følelsen av tilknytning og identitet (Corsaro, 1985; Frønes, 1994; Howes, 1996; Ytterhus, 2002). Enkelte hevder at det er grunn til å tro at barn som av ulike årsaker ikke knytter vennsksrelasjoner i førskolealderen, kan risikere å få atferdsproblemer og feiltilpasninger både i puberteten og i tidlig voksen alder (Vedeler, 2000). Barnepsykiater Niels Bilenberg (1999) støtter denne påstanden. Han har gjennomført

en undersøkelse av danske barns trivsel, og resultatene peker mot at manglende vennskap er det aller viktigste faresignalet som både foreldre og pedagoger burde være oppmerksomme på. Andre forskere hevder at det er vanskelig å si hva som forårsaker hva, men at det er sammenhenger mellom barn som har problemer i sine jevnaldersrelasjoner og barn som har ulike former for atferdsproblemer, og at dette kan komme til syne allerede i barnets første leveår (Hay, 2004). Ulik forskning viser også at det motsatte er tilfelle: Vennskap har en positiv effekt på barns trivsel (Hartup, 1978) og på utsiktene til å lykkes på skolen (Bilenberg, 1999; Dahlberg, Moss & Pence, 2002; Ladd, 1990; Rubin, 1982). Å ha venner som man er trygg på, gir et godt grunnlag for selvtillit. Det er klart at slike påstander kan oppfattes som deterministiske, og det er behov for en nyansering. Barn og voksne som av ulike årsaker ikke har venner, kommer utenom de vanskelighetene som vennskap også kan bringe med seg i form av sjalusi, følelse av å bli forrådt eller sviktet, ekskludering, etc. Min studie (Greve, 2007) har hatt som utgangspunktet at vennskap er betydningsfullt i barns liv, like mye som det er betydningsfullt for voksne.

HVA ER VENNSKAP?

Vennskap er en begrepsmessig konstruksjon som kan brukes på mange måter. Den amerikanske psykologen William Damon (1977) fremhever at vennskap er så grunnleggende i menneskers liv at vi ofte bruker begrepet som referansepunkt i forhold til alle sosiale relasjoner. Vi snakker om hvor vennlig noen fremstår, enten vi snakker om noen vi har møtt tilfeldig, personer vi oppsøker for å få profesjonell hjelp (lege, tannlege, advokat) eller personer vi har et nære forhold til. Overfor barn kan voksne gjerne bruke begrepet 'venn' i betydning 'ikke-uvann', for eksempel "Nå må dere være venner" eller "Her skal alle være venner" i betydningen "Her skal ingen krangle eller være ubehagelige mot hverandre". Slik får begrepet vennskap en moralsk disiplinierende betydning. Men hva er det som kjennetegner 'vennskap' fremfor bare det å være sammen? Dette er et gammelt spørsmål. En spesiell utfordring er at vennskap ikke nødvendigvis kan gis en generell definisjon, fordi hver vennsapsrelasjon er en unik relasjon med sin unike historie (Blum, 1994). Denne unike, levde historien fører til at de spesielle personene som inngår i vennsapsrelasjonen, utvikler sin egen

spesielle forståelse som henspiller til denne levde historien. Derfor vil mennesker opptre ulikt overfor ulike venner, og en bestemt venn kan ikke erstattes av en annen. Det finnes med andre ord ikke én type vennskap barna imellom, men mange ulike, på samme måte som voksne også vil ha ulike typer relasjoner med ulike venner. Vi må også forutsette at det er ulikheter innenfor den enkelte vennsapsrelasjonen (Greve, 2007).

Det å ha en venn innebærer en nærhet og en tilknytning til denne vennen (Broström, 2000). Samtidig innebærer det indirekte å ha avstand til andre. Valgfrihet er en annen viktig forutsetning for å etablere et vennsapsforhold (Broström, 2000; Dunn, 2004). Barn må selv kunne velge hvem de vil være sammen med. Det vil si at barn som blir pålagt å være sammen, for eksempel i en lekegruppe eller i forbindelse med en fadderordning, ikke nødvendigvis kan sies å være venner. I tillegg til et ønske om å være sammen, kan preferanse for en annen også komme til uttrykk ved et ønske om å være like hverandre. Det kan enten være rent utseendemessig, som et ønske om å ha på seg samme type klær (Broström, 2000), eller mer på handlingsnivå.

For de fleste mennesker innebærer vennskap andre kvaliteter ut over ønsket om å være sammen (Bliding, 2004; Dunn, 2004). Venner ønsker å være nær hverandre, og vil savne hverandre dersom de er atskilt. Venner har en spesielt høy grad av hengivenhet mot hverandre, i tillegg til at samhandling mellom venner er preget av en sterkere intensitet og følelsesmessig uttrykk enn samhandling mellom personer som ikke definerer seg som venner (Bliding, 2004). En vennsapsrelasjon rommer både glede over å være sammen, glede over fellesskapsfølelse, opplevelse av å skape mening sammen og felles humor. Men vennskap kan også bety konflikter, utestengelse, fortvilelse over ikke å få være med, sorg og savn (Greve, 2007). Dette sier noe om vennsapskets dialektikk. I tillegg viser resultatene av min undersøkelse (Greve, 2007) at vennsapsrelasjonene kan skifte karakter i løpet av året.

METODOLOGISKE DILEMMAER: KAN VENNSKAP OBSERVERES?

Svært mye forskning om vennskap har konsentrert seg om eldre barn, ungdom og voksne, personer som man blant annet har kunnet intervju direkte om deres vennskap (Frønes, 1994; Ivarsson, 2003; Melhuus, 1993; Ytterhus, 2002). Min utfordring har vært å finne mulige måter å

beskrive vennskap mellom helt små barn som ikke har så godt utviklet verbalt språk at det vil være mulig å intervju dem om deres eventuelle vennskap. Både doktorgradsstudien om toåringer (Greve, 2007) og den pågående studien om ettåringer bygger på videoobservasjoner av små barn i deres hverdagslige setting i en småbarnsavdeling, med 10 barn 1-3 år og 4 voksne. Totalt er det tatt opp ca 60 timer med videoobservasjoner, fordelt på de to studiene. For en nærmere gjennomgang av metoden, henvises til avhandlingen (Greve, 2007).

Små barn kan godt kommunisere, selv om de ikke benytter seg av det verbale språket (Johannesen, 2002). Med utgangspunkt i en *livsverdensfenomenologisk tilnærming* (Merleau-Ponty, 1945) vil det etter min mening være mulig å se helheten i små barns væremåte og deres evne til å uttrykke seg med hele kroppen og ikke bare med stemmen. Ifølge den franske filosofen Maurice Merleau-Ponty (1945) utgjør kroppssubjektet en helhet av sanser, følelser, motorikk og tanker. Når små barn er glade, strutter hele kroppen av glede. Det er således mulig å observere om to barn som er sammen, for eksempel har det morsomt når de er sammen. Men det kreves en tilleggsdimensjon ut over det å ha det morsomt sammen, for at en relasjon skal kunne kalles "vennskap". Den svenske pedagogen Pia Maria Ivarsson (2003) valgte å gå bort fra vennskapsbegrepet i sin forskning og heller bruke begrepet 'gemenskap', nettopp fordi det er så problematisk å observere vennskapet. 'Gemenskap', eller fellesskap, er et videre begrep enn vennskap, fordi det innebærer alle former for det å være sammen om en felles opplevelse – enten det er som tilskuere til en fotballkamp, eller det er å være barn på samme avdeling i en barnehage. Min forskning retter seg mot den tilleggsdimensjonen som vennskap viser at det over tid er mulig å observere. I likhet med annen forskning som dreier seg om menneskers livsverden, kan vi aldri vite om vi har tolket og forstått det vi observerer på en korrekt måte. Men min påstand er at det er mulig å komme svært nær den opplevelsen barna selv har gjennom en livsverdensfenomenologisk tilnærming, ved å være nær barna både fysisk og psykisk over tid (Johansson, 1999) og på den måten kunne si noe om hvordan deres vennsapsrelasjoner kommer til uttrykk.

Vennsapsrelasjoner er både komplekse og unike for hver relasjon. Vennskap skapes, byg-

ges opp og kommer til uttrykk i møtet mellom barna i barnehagen. I møtet kan barna gi uttrykk for en opplevelse av et *felles vi*. Det synes som om dette felles vi er viktig i vennskapet ut fra barns perspektiver (Greve, 2007). Det felles vi dannes og kommer til uttrykk gjennom at barna skaper mening sammen, ved at barna knytter an til hverandres livsverdener, gjennom humor, kroppslighet og et ønske om å beskytte vennskapet. I tillegg har vennskap en etisk dimensjon. Til sammen skaper barnas erfaringer i møtet en grunnleggende opplevelse og erfaring av å *være-i-verden-sammen* (Greve, 2007). Det kan imidlertid se ut til at denne opplevelsen at et felles vi manifesterer seg på ulik måte mellom de litt eldre barna i småbarnsgruppen (over 2 år) og de aller yngste. Mens toåringene tydelig viser preferanse for ett eller flere andre barn, kan de foreløpige funnene fra undersøkelsen om ettåringene tyde på at de yngste barna ikke har samme preferanse for noen spesielle. Ettåringene er generelt interessert i de andre barna, og gjerne dem som er eldre, men det peker seg ikke ut én bestemt.

Den grunnleggende erfaringen av å være i verden sammen innebærer for toåringene også konflikter, opplevelser av svik eller illojalitet og opplevelse av utestengelse. Denne dimensjonen har jeg valgt å kalle vennskapets dialektikk. I det ligger at vennskap kan være motsetningsfylt, det kan romme kontraster som både godt og vondt i en helhetlig bevegelse som går frem og tilbake. Men min forskning (Greve, 2007) viser at små barn kan finne tilbake til vennsapsrelasjonen også etter konflikter eller opplevelse av svik eller illojalitet. Siden ettåringene ikke viser en stabil preferanse for ett bestemt barn over tid, er det i mindre grad uttrykk for den samme opplevelsen av svik eller illojalitet i det materialet som omhandler de aller yngste. Det kan synes som om relasjonene mellom ettåringene ennå ikke har rukket å bygge seg opp til stabile vennskap som kan bli truet av slike mer konfliktfylte erfaringer.

Jeg vil nå gå nærmere inn på noen av de sentrale begrepene fra min avhandling (Greve, 2007) for å forstå hvordan vennskap kan komme til uttrykk i små barns livsverden og diskutere i hvilke grad jeg finner de samme uttrykkene i gruppen med ettåringer. Jeg vil ta for meg begrepene *et felles vi*, *møtet*, *å skape mening sammen* og *humor*. (For en utdyping se Greve, 2007).

ET FELLES VI

Det uttrykket som i følge min forskning (Greve, 2007) i særlig grad er med på å markere en venns­kapsrelasjon mellom barna, er når barna uttrykker en opplevelse av et felles vi. Uten en opplevelse av et felles vi, som blir en levd erfaring hos barna, kan man vanskelig snakke om en venns­kapsrelasjon. Jeg vil utdype dette nær­mere i de påfølgende avsnittene. De personene som inngår i en venns­kapsrelasjon, kan ikke være utskiftbare. Det må være en levd følelse og en levd erfaring om at akkurat vi er sammen. Men for at det skal oppstå en opplevelse av et *vi* i et møte mellom barna, må det være gjensidighet (Dunn, 2004). Vennskap er to-veis. Denne opp­levelsen av et felles vi kan dannes i møtet mel­lom barna og gjennom for eksempel å skape me­ning sammen, og gjennom humor. Jeg vil her ta for meg disse tre elementene som inngår i opp­levelsen av et felles ”vi”.

Møtet

Møtet er helt essensielt for at det skal kunne oppstå vennskap mellom mennesker. Barne­hagen er en arena der barna møtes regelmessig og gjentatte ganger gjennom dagen. Det er disse møtene som gjør det mulig for barna å bygge opp venns­kapsrelasjoner. Greve (2007) viser at barna opplever mange møter med hverandre gjennom barnehagehverdagen. Noen av møtene er tilfeldige, men mange av møtene mellom to­åringene oppstår fordi barna bevisst oppsøker hverandre. Det vil si at barna allerede i utgangs­punktet ofte oppsøker noen bestemte barn som de har en felles levd historie sammen med. De kan enten plassere seg selv i nærheten av det andre barnet, for eksempel sette seg ved siden av barnet i sofaen, i samlingsstunder eller ved bor­det. Andre ganger kan de rope på det bestemte barnet for at han eller hun skal komme bort til dem. Gjennom å møtes som kroppssubjekter, det vil si både fysisk og psykisk, og å delta i hverandres verdener skaper barna mening sammen, og dermed kan det skapes en opplevel­se av et felles ”vi” som igjen blir en levd erfaring hos barna.

Barnas livsverden i barnehagen består for en stor del av lek og ulike former for samhandling. Barna som inngikk i studien (Greve, 2007) viste at de gjerne ville gjøre noe sammen med andre. Samtidig viste resultatene at barna er selektive i forhold til hvilke møter de går inn i. I et lokale med mange barn sier det seg selv at mulighetene for møter er svært mange. Likevel oppstår det

ikke møter mellom alle barna bare fordi de be­finder seg i det samme rommet eller oppholder seg i nærheten av hverandre. Flere barn kan til og med holde på med det samme uten at det oppstår noe møte mellom dem. Et eksempel på dette er da to toåringene, Ivar og Nils (alle navn er fingerte), løper etter hverandre i en jagelek som er ledsaget av mye latter og hvining. Det er man­ge andre barn i nærheten, men ingen av de andre barna deler Ivars og Nils’ lekeverden. Ikke en­gang en annen toåring, Kjetil, som i en periode løper sammen med Nils og Ivar. De to guttene kaster ikke så mye som et blick på ham, han synes å være helt uvesentlig for den lekeverden Nils og Ivar deler. Nils og Ivar er sammen i et felles vi. De bekrefter hverandre: Nils høye latter er en bekreftelse for Ivar, og Ivar bekrefter Nils ved å invitere ham med på leken både verbalt og kroppslig. På denne måten kommer gjensidighe­ten til uttrykk.

Når det gjelder ettåringene, kan det synes som om deres møter er mer tilfeldige. Ettåringene vandrer tilsynelatende mer rundt i rommet, de leker litt med noe de finner, eller de stopper opp hos et annet barn en stund, før de vandrer vide­re. Med min kjennskap til hvordan møtene bi­drar til å bygge opp venns­kapsrelasjoner mellom toåringene, vil det bli interessant å se i hvilken grad disse små, korte møtene mellom ettåringe­ne også er med på å legge grunnen til fremtidige vennskap. Dette vil kanskje min pågående studie kunne gi svar på.

Selv om ettåringene ikke i like stor grad som toåringene viser preferanse for ett bestemt annet barn, er det mange eksempler i mitt materiale som viser at også ettåringene kan ha en opp­levelse av et felles vi i korte møter.

Barna har vært ute og Sander (16 mnd) og Nora (21 mnd) går etter hverandre opp trap­pen for å komme inn, sammen med en voksen. Den voksne geleider dem inn i garderoben. Der inne er de andre barna fra avdelingen i ferd med å ta av seg utetøyet. Sander snur seg mot Nora og holder rundt henne – en hånd på hver av Noras overarmer. Han trekker Nora mot seg og gir henne en kos. Nora trekker seg litt tilbake, de to ser på hverandre og smiler før de gir hverandre en ny kos. De ser på hver­andre og ler og gjentar flere ganger. Nora går et skritt tilbake, hviner og tramper med be­nans mens hun ser på Sander. Så går hun bort til en voksen og får hjelp til å kle av seg. Hele se-

kvensen med kosingen varer ca 30 sekunder.
[Videoobservasjon 21.04.2008]

I disse 30 sekundene denne kose-sekvensen varer, er Sander og Nora veldig fokusert på hverandre med både kropp, blick og stemme. Jeg tolker dette som et uttrykk for en opplevelse av et felles vi. Gledesfølelsen formelig bobler i Nora, og hun gir uttrykk for dette med å trampe med bena og hvine mens hun ser på Sander. Men når sekvensen er slutt, er de to barna ikke opp-tatt av hverandre lenger. De får hjelp til å kle av seg og går hver til sitt. I gruppen med toåringer var slike uttrykk for et felles vi gjerne fulgt opp med at barna var sammen over lengre tid.

Møtene mellom barna kan være både korte og lange, et blick som kanskje varer under ett sekund kan være med på å holde fast ved en forståelse av et felles vi eller en opplevelse av at akkurat vi er sammen. Det er selve møtet som er det vesentlige, ikke varigheten av det (Stern, 2004). Samtidig er møtet en forutsetning for å forstå andre mennesker. Og hvis man skal kunne snakke om vennskap, må relasjonen bygge på gjentatte møter. I møtet bekrefter vi hverandre, eller vi korrigerer hverandre dersom det oppstår uenigheter (Merleau-Ponty, 1945). Det sentrale i møtet er at det oppstår kontakt og en eller annen form for kommunikasjon mellom dem som er involvert.

Kommunikasjonen i møtet

Både ettåringene og toåringene viser at de har et stort repertoar i måter å få kontakt og å kommunisere på. De bruker blant annet blick, stemme, toneleie, gester og verbal tale. Til en viss grad er det avhengig av hvem som inngår i møtet, hvilke former for kommunikasjon som oppstår mellom barna. Uansett hvilke former for kommunikasjon som kan observeres, er kommunikasjonen i seg selv ikke noe direkte uttrykk for vennskap. Men kommunikasjonen mellom barna er viktig for at vennskap skal kunne etableres og videreutvikles. En kommunikasjonsform som går igjen i svært mange av eksemplene i mine resultater, og som også sees i observasjonene av ettåringene, er ulike former for imitasjon. Imitasjon som kommunikasjon er noe mer enn bare en mekanisk reproduksjon av en handling eller en bevegelse. Stern (1985; 2004) bruker begrepet "følelsesmessig inntonning" (*affect attunement*) og mener at dette begrepet er videre enn imitasjon. Når jeg likevel velger å holde fast på begrepet imitasjon, er det fordi jeg ønsker å

legge vekt på at kroppssubjektet som imiterer, ikke bare følelsesmessig toner seg inn mot en annen person, men også selv tilfører handlingen et selvstendig bidrag. Det som er gjenstand for imitasjon, er ikke nødvendigvis handlingen i seg selv, men snarere et aspekt ved handlingen som uttrykker personens følelser (Stern, 1985). En variant av imitasjon kan være at barna i sine venns-kapsrelasjoner gir uttrykk for at de ønsker å være like, at de har de samme tingene eller gjør det samme ("Jeg også" er noe som flere av barna sier i observasjonene). Imitasjonen kan fungere som en bekreftelse av den andre, som om den som imiterer den andre sier "Ja, jeg har sett deg, jeg er enig med deg, jeg gjør det samme som deg" (Greve, 2007).

Gjennom kommunikasjon i møtet mellom barna i barnehagen klarer barna å knytte an til og delta i hverandres verdener. Dette skjer gjennom imitasjon, blick, smil, latter, gester, kroppslig nærhet, tale, stemmevolum, stemmeleie og handlinger. Hos toåringene skjer ofte dette møtet fordi barna aktivt oppsøker hverandre, altså med utgangspunkt i et ønske om å være sammen. Sammen uttrykker barna en opplevelse av et felles vi (Greve, 2007).

Å skape mening sammen

Resultatene av min undersøkelse viser at toåringenes vennskap bygger seg opp over tid, og at barna på denne måten får en felles levd historie. Dette fører til at hver venns-kapsrelasjon blir unik og ulik andre relasjoner. På mange måter kan man si at venns-kapsrelasjonene får hver sin *stil*, som sier noe om den måten barna er sammen på. For eksempel har to av toåringene i den ene undersøkelsen, Ivar og Fredrik, en venns-kapsrelasjon som blant annet er karakterisert av et felles fokus på det farlige. Ut fra deres felles erfaringsforråd vet begge guttene noe om hva det er å være farlige, og det blir en del av deres felles måte å være-i-verden på. Ved å selv være monstre eller dinosaurer, eller leke at de skal fange monsteret eller det andre farlige, overtar de kontrollen over det som er farlig og skaper på den måten en felles mening, samtidig som de konstituerer et felles vi. Dette støtter opp om Corsaros (1997) funn som sier at farlige temaer og frykt ofte går igjen i barns lekerutiner. Corsaro ser dette som et ønske om å få kontroll, noe som igjen er viktig for barns deltagelse i tidlige venns-kapskulturer. Corsaro sier videre at små barn ofte blir advart mot farer av foreldre og andre voksne, både direkte og mer indirekte gjen-

nom eventyr og filmer. Barna på sin side innlemmer et vidt spekter av frykt og farlige elementer i sin barnekultur. Mens Corsaro (1997) beskriver barnas deltagelse i farlige temaer som gjentatte lekerutiner, går min studie videre og viser til at det farlige, i eksempelet med Ivar og Fredrik, blir en måte å være sammen på, og noe som karakteriserer deres venns­kapsrelasjon.

En annen venns­kapsrelasjon som blir beskrevet i doktorgrads­prosjektet, venns­kapsrelasjonen mellom Kari og Ivar, er basert på en felles interesse i leken. Her er det ikke det farlige som er i fokus, men heller temaer som å leke dyr eller leke at de kjører til Paris for å kjøpe godteri. Kari og Ivar har en felles levd erfaring og vet for eksempel hva det innebærer å leke katt. Det er ikke nødvendig med forklaringer på forhånd. Det å bli forstått av en annen er med på å styrke opplevelsen av et felles vi. Det er som om barna sier: ”Vi to vet hva dette handler om”. Det er nok ingen bevisst tanke hos de to, men snarere en følelse de to kroppssubjektene har. Når Kari og Ivar leker katt, er ingen av barna utbyttable. Det er bare Kari og Ivar som vet hvordan de to leker katt sammen. Derfor kan de skape mening sammen og derfor styrkes deres opplevelse av et felles vi.

Når det gjelder ettåringene, er det lite i materialet mitt som tyder på at disse har etablert en felles levd historie sammen. Deres kontakter er mer sporadiske og kan tilsynelatende virke tilfeldige. Likevel ser jeg eksempler på at ettåringene skaper mening sammen i sine møter. Ett eksempel er når 4 ettåringer sitter sammen i en vogn – de sitter med ansiktene vendt mot hverandre. Plutselig begynner den ene å trampe med den ene foten, de andre svarer – og det utspiller seg en hel liten ”trampekonsert” i vognen der barna veksler mellom å trampe, vente på at en annen tramper, osv. Slike korte møter med felles meningsskaping, kan være med på å bygge opp om venns­kapsrelasjoner.

Humor

Humor og glede er viktige dimensjoner ved vennskap. Akkurat som ved venns­kapsbegrepet er det vanskelig å gi en entydig definisjon av begrepet *humor*. Søbstad (1988) gir en operasjonell definisjon av begrepet: ”*De forhold ved en situasjon som får oss til å le.*” (s. 67). Gjennom latter, og gjerne hva mange ville kalle en overdreven latter, uttrykker barna overfor hverandre at ”Nå har vi det morsomt” eller ”Nå vil vi ha

det morsomt”. Barna vil ha det morsomt *sammen*. Venner har det morsomt *sammen*.

Men små barn ikke bare ønsker å ha det morsomt sammen, det kan i tillegg spille en rolle *hvem* man er sammen med når man har det morsomt og *hvordan* man har det morsomt sammen. Flere av toåringene har en levd historie sammen også når det gjelder humor. Det fører til noe som vi voksne kanskje ville kalle ”intern humor”, dvs. det er bare de personene det gjelder som skjønner humoren i situasjonen. Som voksne har sikkert mange opplevd å sitte sammen med noen som har hatt en felles opplevelse i fortiden, for eksempel tidligere barne- eller ungdomskamerater – og erfart hvor lett det er som utenforstående å føle seg nettopp utenfor i et slikt selskap. De personene som har en felles levd historie sammen, vil gjerne også ha en rekke interne morsomheter som det blir helt umulig for en som kommer utenfra å forstå. Min studie viser at det samme gjelder for små barn. Det innebærer at barna ikke alltid er utbyttable i det aktuelle humoristiske samspillet. Noen ganger er det bare ”vi” som skjønner at dette er morsomt. Slike episoder er med på både å uttrykke vennskapet og å styrke venns­kapsrelasjonen. Det kan for eksempel være enkeltord, som da ett av barna sier ”Atsjo” og et annet barn med en gang ler tilbake. Man kan likevel se for seg at slike enkeltord vil kunne oppfattes som humoristiske av flere andre små barn og at det således ikke er avhengig av at det foreligger en venns­kapsrelasjon. Noe annet er det kanskje med et eksempelet der en av toåringene (Fredrik) sier til vennen sin (Ivar) at han vant, i en situasjon der han helt tydelig kom sist (Greve, 2007). Andre barn enn Ivar ville kanskje i den samme situasjonen ha protestert på Fredriks noe urimelige utsagn. Men Ivar og Fredrik har en felles levd historie på denne spøken, så Ivar skjønner umiddelbart humoren – og svarer med å imitere Fredrik. Begge guttene ler – dette er et kjent tema for dem.

Det siste eksempelet som presenteres, og som kanskje ekstra tydelig viser dette med den interne humoren, er der hvor to av toåringene, Kari og Ivar, sitter sammen i veskestativet og en av de andre toåringene, Nils, kommer bort og begynner å leke en borte-borte-titt-tei lek med Ivar. Ifølge de voksne på avdelingen hadde Nils og Ivar holdt på med det samme en lang stund også dagen før. Begge gangene ble Nils og Ivar helt oppslukt av denne leken; de ler og ler

sammen. Kari forsøker først å få Ivar tilbake til leken de to hadde sammen i veskestativet, men gir til slutt opp og forsøker i stedet å bli med på Ivar og Nils' humoristiske lek. Hun setter seg ned ved siden av Nils og sier "Bø" akkurat som guttene gjør. Ivar ler litt, men Nils forsøker å dytte henne vekk. Ivar og Nils har en felles levde historie med dette temaet, og det blir ikke mulig for Kari å få innpass, trolig fordi hun ikke hadde den samme levde erfaringen. Det er Nils og Ivar som har det morsomt sammen, og særlig Nils gir uttrykk for at det ikke passer at andre kommer og tar del i deres relasjon. Det spiller en rolle for Nils *hvem* det er han har det morsomt sammen med (Greve, 2007).

Humor er selvsagt viktig også i ettåringenes liv. Gunvor Løkken (1996) beskriver det hun kaller "flirekonsenter" der en hel gruppe barn som sitter ved matbordet, starter opp med å le, dunke i bordet og tydelig ha det veldig morsomt sammen. Ettåringene som jeg har observert kan også ta del i slike kollektive flirekonsenter. De finner også mye glede i å hoppe eller løpe sammen. Min antakelse, som jeg ønsker å fokusere nærmere på i min pågående studie, er at slike kollektive flirekonsenter er med på å bygge opp under følelsen av et felles vi, som igjen er med på å bygge opp vennsapsrelasjoner.

AVSLUTNING

Det synes å være enighet gjennom historien, helt fra Aristoteles tid, at vennskap er betydningsfullt i menneskers liv. Spørsmålet om det er mulig for utenforstående å observere vennskap har vært berørt av flere forskere den senere tid (jfr. Ivarsson, 2003). Slik jeg ser det, er det mulig ut fra et livsverdensontologisk perspektiv å observere hvordan vennskapet kommer til *uttrykk*, selv om det aldri vil være mulig for en utenforstående å komme på innsiden av menneskers følelser (Merleau-Ponty, 1967). Observasjoner av barns vennsapsrelasjoner vil alltid kunne analyseres og sammenstilles på ulike måter. Mine studier viser at toåringene gir uttrykk for vennskap på mange ulike måter, og at vennskapet bygges opp over tid gjennom mange møter og opplevelse av et felles vi. Ettåringene har tilsynelatende ennå ikke bygget noen felles historie sammen slik at de ikke i samme grad viser preferanse for ett eller flere spesifikke barn. Men gjennom sine mange møter i barnehagehverdagen er de i ferd med å få denne felles historien, gjennom å skape mening sammen og gjennom

humor. Min pågående studie om vennskap mellom ettåringene vil utdype dette aspektet.

REFERANSER

- Bilenberg, N. (1999). *The child behavior checklist (CBCL) and related material: Standardization and validation in Danish population based and clinically based samples*. København: Munksgaard.
- Bliding, M. (2004). *Inneslutandets och uteslutandets praktik: En studie av barns relationsarbete i skolan*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Blum, L. A. (1994). *Moral perception and particularity*. Cambridge; New York: Cambridge University Press.
- Broström, S. (2000). *Sosial kompetanse og samvær: Vi er venner, ikke sant?* Oslo: Kommuneforlaget.
- Corsaro, W. A. (1985). *Friendship and peer culture in the early years*. Norwood, N. J.: Ablex.
- Corsaro, W. A. (1997). *The sociology of childhood*. Thousand Oaks, California: Pine Forge.
- Dahlberg, G., Moss, P., & Pence, A. (2002). *Fra kvalitet til meningskaping: Morgendagens barnehage*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Damon, W. (1977). *The social world of the child*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Dunn, J. (2004). *Children's friendships: The beginnings of intimacy*. Oxford: Blackwell.
- Frønes, I. (1994). *De likeverdige: Om sosialisering og de jevnaldrendes betydning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Greve, A. (2007). *Vennskap mellom små barn i barnehagen* (Avhandling til PhD-graden). Oslo: Universitetet i Oslo, Utdanningsvitenskapelig fakultet.
- Hartup, W. W. (1978). Children and their friends. In H. McGurk (Ed.), *Issues in childhood social development*. London: Methuen.
- Hay, D. F. (2004). Peer relations in childhood. *Journal of child psychology and psychiatry*, 45(1), 84–108.
- Howes, C. (1996). The earliest friendships. In W. M. Bukowski, A. F. Newcomb, & W. W. Hartup, (Eds.) *The company they keep: Friendship in childhood and adolescence* (s. 66–86). Cambridge: Cambridge University Press.
- Ivarsson, P. M. (2003). *Barns gemenskap i förskolan*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Johannesen, N. (2002). *Det glemte språket: Hvordan de minste barna i barnehagen bruker imitasjon i kommunikasjonen seg imellom*. (Hovedfagsoppgave). Høgskolen i Oslo, Avdeling for lærerutdanning.
- Johansson, E. (1999). *Etik i små barns värld: Om värden och normer bland de yngsta barnen i för-*

- skolan*. (Doktoravhandling). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Kunnskapsdepartementet (2006). *Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Ladd, G. W. (1990). Having friends, keeping friends, making friends and being liked by peers in the classroom: Predictors of children's early school adjustment. *Child Development*, 61(4), 1081–1100.
- Løkken, G. (1996). *Når små barn møtes: Om de yngste barnas gruppefelleskap i barnehagen*. Oslo: Cappelen Akademisk.
- Melhuus, E. C. (1993). *Ikke sant vi deler alt? Barns sosiale organisering av vennskap: Dets uttrykk og innhold* (Hovedfagsoppgave, Barnevernsakademiet skriftserie 2). Oslo: Barnevernsakademiet.
- Merleau-Ponty, M. (1945). *Phénoménologie de la perception*. Paris: Gallimard.
- Merleau-Ponty, M. (1967). *Les relations avec autrui chez l'enfant*. Paris: Sorbonne.
- Rubin, Z. (1982). *Vennskap mellom barn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Stern, D. (1985). *The interpersonal world of the infant: A view from psychoanalysis and developmental psychology*. New York: W.W.Norton.
- Stern, D. (2004). *The present moment in psychotherapy and everyday life*. New York: W.W. Norton.
- Søbstad, F. (1988). *Førskolebarn og humor* (Doktoravhandling). Trondheim: Universitetet i Trondheim.
- Vedeler, L. (2000). Sosiale mestringsstrategier. *Spesialpedagogikk*, 65(4), 36–39.
- Ytterhus, B. (2002). *Sosialt samvær mellom barn: Inklusjon og eksklusjon i barnehagen*. Oslo: Abstrakt.

Manuscript received in November 2008

Sent to reviewers in January 2009

Accepted for publication in April 2009